

בסייעתא דשמיא

אורו של עולם הקרבנות

שערי מחשבה ממקורם של רזי תורה
להארת פרטי עבודת הקרבנות

רועי מרדכי זאגא

אתה תקום תרחם ציון
כי עת לחננה כי בא מועד
כי רצו עבדיך את אבניה
ואת עפרה יחוננו
(תהלים קב')

רוצה לומר
כי ירושלים אמנם תבנה,
כשיכספו בני ישראל לה
תכלית הכסף,
עד שיחוננו אבניה ועפרה.
(רבי יהודה הלוי, בסיום הכוזרי)

געגועים

מעשה באיש שנאלץ לנסוע לארץ רחוקה. לפני צאתו לדרך נפרד לשלום מאשתו, והפרידה קשתה עליהם עד מאד. ניחם האיש את אשתו ואמר, אמנם לא נראה עכשיו למשך שנים ארוכות, אך אני מבטיח לך כי לפחות שלוש פעמים ביום נשוחח בטלפון. לא היה בדברים אלה כדי להרגיע את רוחה, והיא פרצה בבכי מטלטל וכואב.

בשבועות הראשונים שיחותיהם היו מלאות בבכי ובכאב, אך ככל שחלף הזמן התרגלה האשה למצב החדש, והשיחות היו למקור של שמחה ונחמה. חלפו השנים, והגיע זמנו של האיש לחזור לארצו. בשמחה גדולה בישר האיש לאשתו כי סוף כל סוף עומד הוא לחזור, ויוכלו שוב להיפגש פנים אל פנים. מה רבה היתה הפתעתו לשמע תגובתה של אשתו. 'אין צורך שתחזור', אמרה האשה, 'השיחות בינינו טובות בעיני יותר מאשר המפגש. בשיחות אפשר לבטא את האהבה שבלב הרבה יותר מאשר במפגש ממשי. קשר זה מוצא חן בעיני, ורצוני שתישאר במקומך'.

כשחרב בית המקדש נאלצנו להיפרד מהקב"ה. רק התפילה, נותרה לנו כתחליף לעבודת הקרבנות בבית המקדש, החוט האחרון של קשר עם הקב"ה. עברו אלפיים שנה, וסוף סוף בא הזמן בו ניתן שוב לבנות את בית המקדש, לפגוש את ה' פנים אל פנים כבראשונה. היעלה על הדעת, שנהיה כאותה אשה המבכרת את שיחות הטלפון על פני החיים לצד בעלה?! והנה נשמעים קולות האומרים 'עבודת הקרבנות היא קשר פרימיטיבי ונמוך. התפילה הינה תחליף נפלא לקרבנות, מעודן ותרבותי יותר, והרבה יותר מתאים לדורנו. איזו קדושה יש בעיסוק בדם ובאיברים הפנימיים של הבהמות?'

כשנעמוד לפני ה' בבית המקדש ונקריב לפניו קרבן, שוב לא נצטרך הסברים. חוויית המפגש המוחשי עם הקב"ה, ההקרבה והקירבה, לא יותירו מקום לספקות, בדבר ערכה המופלא של עבודת הקרבנות. אך כעת כשחסר לנו הרצון להקרבת הקרבנות, שומה עלינו לעסוק בתוכנה הרוחני של עבודת הקרבנות, כדי שנשוב להתגעגע. כדי שיתעורר בנו הרצון הבריא, ונרצה בכל ליבנו להשיב את העבודה. אם באמת נרצה - אין דבר העומד בפני הרצון. בוודאי נזכה בעזרת ה', לחדש את העבודה.

התוכן הרוחני של עבודת הקרבנות, מקיף את כל התורה כולה. בחוברת זו, ננסה להציע מבט כללי ראשוני אך מעמיק, להבנת המהלך הכללי של העבודה. מקורם של הדברים בכתבי האר"י הקדוש. כדי לאפשר קריאה רצופה, מובאים המקורות בהרחבה, בסיומה של החוברת.

מתפילה לקרבנות

כמוכן שגם בתפילה נעשים תיקונים גדולים שיש להם דמיון למה שהיה בעבודת הקרבנות, עד שאמרו חז"ל 'תפילות כנגד תמידין תקנום'. אך בכל זאת ישנו הבדל יסודי בין עבודת התפילה לעבודת הקרבנות. ההבדל נובע מכך שהתפילה מורכבת מדיבור ומחשבה בלבד, ואילו עבודת הקרבנות כוללת בתוכה גם מעשים ממשיים. יתרונה של עבודה מעשית הוא בכך שהיא גורמת לאדם להשתתף עם כל אישיותו בעבודה כולל הגוף בעצמו.

יתרון נוסף שיש למעשים הוא שהם פועלים במציאות הממשית ולא רק ברובד הנשמתי, וממילא הם משפיעים גם על העולם הממשי ולא רק על האדם. נדגים זאת דרך אחד הפנים המשותפים לתפילה ולקרבנות, הלא הוא ההתעלות וההתרוממות הרוחנית הנובעת מעבודות אלו.

התפילה גורמת התעלות לנשמתו של המתפלל. התעלות זו באה לידי ביטוי בכך שהאדם העומד בתפילה, נדרש להתרומם במחשבתו עד לפני כסא הכבוד וקודש הקדשים. אולם כאשר נגמרת התפילה והאדם חוזר למציאות הרגילה של חייו, הוא מוצא כי ההתרוממות הנשמטית והמחשבתית שהיתה לו, לא הגיעה עד לרובד החיצוני של המציאות. הגוף ויחד איתו העולם שסביבו נשארו במצבם הנמוך.

לעומת זאת, כאשר אדם מגיע בגופו לבית המקדש לאחר שטבל במקוה ונטהר, והוא סומך בידיו על הקרבן ורואה בעיניו כיצד קרבנו עולה לה', אזי לא רק מחשבתו מתעלה ונדבקת בה' אלא כל אישיותו כולל הגוף בעצמו, שותפים בהתרוממות ובדבקות.

יתרה מזאת, לא רק האדם מתעלה בעבודת הקרבן, אלא העולם כולו מתרומם ונעשה רוחני יותר וקרוב יותר לה'. עבודת הקרבנות משפיעה באופן סגולי על העולם כולו, וכשהמת הקרבן עולה על המזבח, העולם כולו עולה ומתעלה איתה.¹

עניינם של הקרבנות - אהבה ותיקון

לפני שנעסוק בטעם ובתפקיד של כל עבודה מעבודות הקרבן, נפתח בהקדמה כללית לעניינם של הקרבנות כולם.

1 שער הכוונות, דרושי ר"ה, דרוש ב'. וכן שם, דרושי תפלת השחר, דרוש ב'. זוהר ויקרא ט ע"ב.

לכל סוג של קרבן ישנה ייחודיות משלו, הבאה לידי ביטוי בהלכות הקרבן וגם במטרה שלו, אך ישנן הלכות המשותפות לכל סוגי הקרבנות. בכל קרבנות הבהמה ישנן שחיטה, זריקת הדם והקטרת החלבים. ההלכות המשותפות מלמדות אותנו שישנו מבנה כללי המקיף את כל קרבנות הבהמה, וההבדל בין הסוגים השונים הוא רק בדגשים ובפרטים. מהו אפוא אותו מהלך כללי החורז את עבודת הקרבנות?

שתי מטרות כלליות ישנן לקרבנות. הראשונה היא הבעת אהבה והשתוקקות לה'. אהבה זו נמשלה בשיר השירים לאש: "רשפיה רשפי אש שלהבתיה" (ח, ו). כמו האש על המזבח שמנסה תמיד לעלות מעלה מעלה ולהידבק בה' השוכן במרום. הקרבן העולה לריח ניחוח לה' מביא איתו את אהבתנו ורצוננו לעלות בעצמנו אל ה'. אהבה זו מעוררת גם את אהבתו של ה' אלינו, והוא מברך את עמו ישראל באהבה בשפע גדול ברוחניות ובגשמיות.

המטרה השנייה של הקרבנות היא תיקון. כל קרבן וקרבן מבטא איזושהי נקודה שצריכה תיקון. העולם מלא בדברים טובים שמעורב בהם גם רע הנובע מבלבול וסילוף של האמת הטובה, עד שבסופו של דבר אינם מוסיפים טוב בעולם. כשאנו מעלים את הקרבן על המזבח אנו מבקשים מהקב"ה שיתקן ויצרף את הנקודות הטובות האלה, יכלה את הרע שבהם ויחזק את הטוב שבהם. האש השורפת את האימונים מכלה את הרע שבהם ומעלה את הטוב יחד עם ריח הניחוח העולה לה'. כמובן שבקרבן חטאת המרכיב של התיקון בולט יותר, ואילו בשלמים האהבה תופסת מקום מרכזי יותר, אבל לעולם שני המרכיבים האלה נמצאים, שכן אהבת ה' היא המפתח לתיקון המעשים.²

עבודה ציבורית

גם אדם שמביא קרבן אישי לה', נדרש לעשות זאת בבית המקדש, במזבח של כל עם ישראל, ולא במזבח אישי משלו. זאת מכיוון שהקשר של כל יהודי עם הקב"ה נובע מהיותו חלק מעם ישראל, שהוא כביכול רעייתו של הקב"ה. כשאדם מישראל מביא קרבן לה' במזבח הגדול שבבית המקדש, אהבתו לה' נכללת יחד עם האהבה שכנסת ישראל כולה רוחשת לה'. גם אהבתו של הקב"ה המתעוררת בזכות הקרבן, והשפע והברכה הבאים בעקבותיה, אינם מופנים רק לאדם המקריב אלא לעם ישראל כולו. כמובן שהאדם המקריב זוכה להיות במרכז האהבה והברכה, אך אין זו מערכת יחסים אישית שלו עם ה', אלא שותפות בקשר שבין הקב"ה לעם ישראל כולו.

גם במישור התיקון שבקרבנות, ישנה חשיבות גדולה לכך שהקרבן נעשה בבית המקדש, במזבח של כל עם ישראל, ועל ידי הכהנים הקדושים. שכן קדושת המקום, הזכות

² מתוק מדבש על הזוהר, ויקרא ג ע"ב. שער הכוונות, דרושי נפילת אפים, דרוש ב'. זוהר ח"ב רל"ט ע"ב.

הגדולה של הציבור, וקדושתם של הכהנים יסייעו לכך שהתיקון אכן יצליח, הרע יכלה והטוב ישאר ויתחזק.³

הסמיכה והשחיטה – מסירות נפש

עקידת יצחק היא אחד המעמדים המרגשים ביותר. לא לחינם היא מהווה אחת מנקודות השיא בסליחות ובתפילת ראש השנה, וההשראה לכתיבת פיוטים רבים. הסכמתם של אבותינו למסור את נפשם ואת כל היקר להם לה', מגלה על עוצמת אהבתם לה' המגיעה עד מעבר לעצם החיים. לאחר שבא הציווי האלוהי "אל תשלח ידך אל הנער" נושא אברהם את עיניו ורואה את האיל. את כל עוצמות האהבה והמסירות ששכנו בליבו של אברהם בבואו להקריב את בנו, משקיע אברהם בהקרבתו את האיל לה' - תחת בנו.

עקידת יצחק מהווה שורש לכל הקרבנות. בכל קרבן שאדם מביא לה' עליו לחשוב כאילו את עצמו הוא נותן. בשעה שאדם סומך ידיו על הקרבן הריהו מחבר את נפשו עם הקרבן, ובשעה שהוא שוחט את הקרבן הריהו מוסר את נפשו לה', ממש כמו יצחק אבינו בהר המוריה. המקריב מגלה אהבה ומסירות עוצמתיות עד כדי מסירת הנפש. "ואהבת את ה' אלוהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך". אהבה כזו מעוררת בודאי גם את אהבתו של ה' אל עמו ישראל.

גם במישור התיקון שבקרבן ישנה מעין מסירות נפש. אדם שנמצא בבית המקדש בקדושה עליונה הריהו כאדם הנמצא בארצות החיים, הקדושה והטוב. כחלק מעבודת הקרבן הוא נדרש לעזוב לרגע את הקדושה העליונה בה הוא שרוי, ולפנות אל החטא אותו הוא רוצה לתקן. והחטא הרי קשור ביצר הרע שהוא מלאך המוות. מעשה זה הוא כמסירות נפש רוחנית.⁴

הדם והחלב - כלות הנפש והשמחה

ישנם שני דברים שקרבים בכל קרבנות הבהמה - הדם והאימורים. האימורים כוללים מספר חלבים, שתי כליות ויותרת הכבד, אך בתור שם כולל מכנה אותם התורה 'החלב' - "את דמם תזרוק על המזבח ואת חלבם תקטיר" (במדבר יח, יז).

³ שער הכוונות, שם.

⁴ שער הכוונות, שם. וכן דרוש ג'.

גם זריקת הדם וגם הקטרת החלב מבטאים את ההשתוקקות לה', אולם כל אחד מהם מבטא סוג שונה של השתוקקות. הדם מבטא את הצמאון העז לה', כאדם המרוחק מאור ה', וכולו השתוקקות לה' - "צמאה לך נפשי, כמה לך בשרי, בארץ ציה ועיף בלי מים" (תהלים סג, ב). העוצמה של ההשתוקקות המבוטאת בדם מזכירה את מה שלמדנו בפרק הקודם אודות כוונת מסירות הנפש הנעשית בשחיטה. האהבה העזה הזו בונה את הקשר העמוק שלנו עם ה' בכל אשר נלך.

אך עם אהבה כה עזה קשה לתפקד, היא לא מאפשרת עיסוק בשום דבר מלבד הצמאון לה'. היא אמנם קושרת אותנו בקשר חזק לה', אך כדי לנהל קשר חי עם הקב"ה צריך סוג נוסף של אהבה. החלבים ומה שקרב איתם מבטאים את ההשתוקקות המלווה בשמחה, האהבה של אדם המרגיש כי חסד ה' חופף עליו. במעמד נפשי זה האדם יכול לקבל מאת ה', וכן לתת מקום גם לדברים נוספים, כגון העיסוק בתיקון המעשים הצריכים תיקון.

הבדל זה שבין הדם והחלב בא לידי ביטוי גם בצבע של כל אחד מהם. צבעו האדום של הדם מצביע על העוצמה הגדולה של ההשתוקקות לה' המובעת בזריקתו על המזבח. צבעם הלבן של החלבים מבטא את התחושה כי חסד ה' חופף עלינו בשעה שאנו מביעים את אהבתנו אליו ומקטירים לפניו את החלב.

הדם נזרק על קיר המזבח, ואילו החלב מוקטר על המזבח וריחו עולה השמימה לריח ניחוח לה', מדוע? מכיוון שתפקיד האהבה העזה שבדם הוא לבנות אצלנו את הקשר התמידי לה', לכן הוא מגיע אל המזבח שהוא הכלי שדרכו אנו עובדים את ה', אך לא עולה השמימה אל ה'. האהבה השמחה שבחלב לעומת זאת, מאפשרת לנו לפנות לה', ואף לקבל את תשובתו, לכן הוא עולה השמימה לריח ניחוח לה'.

חלק התיקון שבקרבן נעשה על ידי החלבים הנשרפים על המזבח. האש מכלה את הרע ומעלה את הטוב לה'. זאת מכיוון שרק באהבה השמחה שבחלב יש יכולת להתעסק בתיקון.

את האימונים היו מולחים לפני העלאתם על המזבח. המלח מוציא את הדם שנתערב בבשר, כי הדם מבטא את האהבה העזה, וכדי להעלות לה' את האימונים נדרשת דוקא האהבה הרגועה והשמחה.⁵

הנסכים - תשובתו של הקב"ה לקרבן

לאחר שמקריבים עולה או שלמים צריך להקריב נסכים. נסכים הם שם כולל למנחת סולת בלולה בשמן וליין. מה עניינם של הנסכים?

⁵ שער הכוונות, דרושי נפילת אפים, דרוש ד'. עץ חיים שער מ"ט, פרק ה'. אוצרות חיים, שער או"א, פרק ג'. ועיין חולין צג ע"א. זוהר ח"ב רל"ט ע"ב.

לאחר שהבענו את אהבתנו הגדולה לה' בהקרבת הדם והחלב, הקב"ה מתעורר גם הוא באהבה אלינו ומברך אותנו. ברכתו של הקב"ה היא "ואספת דגנך, תירושך ויצהרך", ואלה אכן מרכיבי הנסכים. כשאנו מקריבים את הנסכים אנו מבטאים את אהבתו וברכתו של הקב"ה שבאה אלינו בעקבות אהבתנו אליו בעבודת הקרבן.

הברכה שבאה על ידי הנסכים נזכרת בשני מקומות בגמרא. האחד בפסחים (מב ע"ב): "אמר רב נחמן: בתחילה כשהיו מביאין נסכים מיהודה לא היה יינם של יהודה מחמיץ עד שנותנין לתוכן שעורין..."

גם במסכת ראש השנה (טז ע"א) נזכרת הברכה שבאה על ידי המנחות והנסכים: "תניא אמר ר' יהודה משום ר' עקיבא: מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח? מפני שהפסח זמן תבואה הוא, אמרה תורה הביאו לפני עומר בפסח כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות... ומפני מה אמרה תורה נסכו מים בחג? אמר הקב"ה נסכו לפני מים בחג כדי שיתברכו לכם גשמי שנה".

שלושת המרכיבים של הנסכים אינם רק ברכה של אכילה ושתייה, אלא הם מבטאים גם ברכות עליונות יותר.

הדגן מבטא את החכמה המושפעת אלינו מה' כמו שאמרו חז"ל (ברכות מ ע"א) "אין התינוק יודע לקרות אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן". וכן התורה נקראת לחם כמו שדרשו על הפסוק (משלי ט, ה) "לכו לחמו בלחמי" (בחיגה יד ע"א).

השמן הבא יחד עם הסולת מבטא גם הוא את החכמה, אך כשם שהשמן עוטף את הסולת ומיקל על אכילתה, כך הוא מבטא את היכולת שלנו להבין ולקרב אל הלב את חכמת ה' המבוטאת בדגן.

היין מבטא את השמחה ואת פתיחת הלב. ברכות עליונות אלה הן השורש לברכה הממשית של הדגן, התירוש והיצהר.

על פי הבנה זו יתבאר לנו פסוק תמוה במלאכי. מלאכי מוכיח את העם על כך שהם מקריבים קרבנות בעלי מומים, וכך הוא אומר: "והבאתם גזול ואת הפסח ואת החולה, והבאתם את המנחה, הארצה אותה מידכם אמר ה'". לכאורה הפסוק תמוה, שכן המום נזכר רק בקרבנות ולא במנחה, ואילו דוקא על המנחה אומר ה' 'הארצה אותה מידכם'. אך לפי הסברנו למנחת הנסכים הפסוק מובן.

מלאכי מוכיח את העם כי הם מביאים קרבן בעל מום המראה כי אינם אוהבים את ה' בלב שלם, ולאחר מכן הם מביאים את מנחת הנסכים ומבקשים כי ה' יאהב אותם ויברך אותם בעקבות הקרבן. לאחר זלזול כזה בה' איך ניתן לצפות שהוא יברך אותם?! ואכן מיד לאחר מכן אומר מלאכי כי בגלל זה ה' לא יברך את ישראל (שם ב, ב): "ואורתי את

ברכותיכם". לבסוף מסיים מלאכי (שם ג, ד) כי תגיע העת בה יחזרו ישראל בתשובה ואז יתקיים בנו "וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים". לפי דרכנו בהבנת המנחה פירושו של דבר הוא שה' ישוב לאהוב אותנו ולברכנו. 6.

שירת הלויים

רבים חושבים כי תפקידה של שירת הלויים היה להכין את לבו של מקריב הקרבן, לקרבו לה' ולעוררו בתשובה. אך יש לדעת שהלויים היו שרים רק **לאחר** הקרבת הקרבן, ורק לאחר קרבן ציבור. יחיד שבא באמצע היום עם קרבנו כלל לא שמע את הלויים. מה אם כן תפקידה של שירת הלויים?

שירת הלויים הושרה תוך כדי ניסוך היין המבטא את השפע והברכה שמברך אותנו ה' באהבתו אותנו. אך ברכה זו הגיעה כעת רק לעומק הנשמה, ואנו רוצים שהיא תתפשט ותתגשם עד שתגיע לכל רובדי המציאות. מטבעה של שירה שהיא מאפשרת לחוש ולהרגיש גם דברים רוחניים ועמוקים דרך המנגינה המלווה את המילים. שירת הלויים עזרה לנו להרגיש בשפע המיוחד אותו השפיע לנו ה' בעקבות התמיד או המוסף אחריו מושרת השירה. בכך גרמה שירת הלויים להתפשטות השפע מעומק הנשמה אל כל שאר רובדי האישיות, ובהקבלה, לכל חלקי העולם.

לשם כך היה השיר מחולק לשלושה חלקים, כנגד שלושה חלקים באישיות - מוח, לב וכבד. לפני כל חלק קדמה תקיעת חצוצרות על ידי הכהנים. החלק הראשון של השיר עורר את המוח לחוש בברכה המיוחדת היוצרת כעת לעולם. חלקו השני של השיר פתח את הלב ועורר את הרגש אל השפע היוצרת כעת, ואילו החלק השלישי גרם אפילו לנפש המעשית הנרמזת בכבד לחוש בברכת ה'.

השיר היה משתנה לפי היום בשבוע או החג בו הוא מושר, שכן בכל יום היה יורד שפע המיוחד לאותו היום. 7.

עולה והתעלות

קרבן הציבור הנפוץ ביותר הוא קרבן עולה. בכל יום מקריבים שתי עולות לקרבן התמיד, בכל שבת מוסיפים עוד שתי עולות למוסף, ובחגים מוסיפים עוד כעשר עולות למוסף החג. מהי משמעותו המיוחדת של קרבן עולה?

6 שער הכוונות, שם. מתוך מדבש על הזוהר ויקרא ג' ע"ב. זוהר ח"ג רמ"ז ע"ב. שער הכוונות דרושי שבועות, דרוש א'. שם, דרושי הפסח, דרוש ו'. פרדס רימונים שער כ"ג, בענין השמן. שער הכוונות, דרוש פורים. עץ חיים שער ל"ב, פרק ח'.

7 שער הכוונות דרושי תפלת השחר, דרוש א'.

מבחינה מעשית, ההבדל בין עולה לשאר הקרבנות הוא שבעולה מקטירים את הבהמה כולה באש על המזבח, ואילו בשאר הקרבנות רק החלבים קרבים, והשאר נאכל. לעיל עמדנו על המשמעות של החלב, המבטא את ההשתוקקות השמחה שלנו לה'. מה אם כן נוסף בקרבן עולה, בהקרבת האיברים כולם על המזבח?

הבהמה מבטאת את העולם החומרי. כשאנו מעלים אותה על המזבח לקרבן לה' אנו גורמים לכל העולם החומרי להתעלות ולהיות רוחני יותר. התעלות זו לא משפיעה רק על העולם החומרי, אלא על כל העולמות כולם. שכן כל העולמות מחוברים זה לזה, וכשאנו מעלים את העולם התחתון אנו גורמים גם לעולמות העליונים ביותר לעלות מדרגה נוספת ולהיות רוחניים יותר.

בשבתות וחגים מקריבים עולות מכיוון שבימים אלו העולם מתעלה ונהיה רוחני יותר. על ידי קרבן מוסף גורמים להתעלות העולם הראויה להיות בחגים. כמובן שהתעלות זו נעשית בנוסף לאהבת ה' המובעת בכל הקרבנות על ידי הקרבת החלב, ואכן התורה מדגישה בדברה על העולה גם את החלב המוקטר הנקרא 'פדר': "וערכו בני אהרן הכהנים את הנתחים, את הראש ואת הפדר על העצים אשר על האש אשר על המזבח...ונתח אותו לנתחיו ואת ראשו ואת פדרו, וערך הכהן אתם..." (ויקרא א, ח, יב).⁸

חטאת - מהי כפרה?

למדנו שדם הקרבנות מבטא את האהבה העזה שלנו לה' עד כדי מסירת נפש, ואהבה זו יוצרת את הקשר העמוק שלנו לה' שלא יפסק לעולם. החלב לעומתו מבטא גם הוא השתוקקות לה', אך יותר רגועה ושמחה, מכיוון שהאדם מרגיש בחדס ה' ובטובו. למדנו שיחד עם החלב אנו מתכוונים להעלות לה' מעשים ומחשבות רעים, ואנו מבקשים מה' שיכלה את הרע שבהם ויחזק את הטוב שבהם. האש שעל המזבח היא כעין כור היתוך המכלה את הרע ומעלה את הטוב לריח ניחוח לה'.

לפי דברים אלו היינו מצפים שהכפרה תעשה על ידי הקטרת החלב, אך התורה אומרת שעיקר הכפרה נעשית בדם - "כי הדם הוא בנפש יכפר". מדוע?

כדי להבין זאת עלינו להעמיק במשמעות הכפרה. כל חטא שאדם חוטא גורם לו לריחוק מה' - "כי אם עונתיכם היו מבדלים בינכם לבין אלהיכם, וחטאותיכם הסתירו פנים מכם משמוע" (ישעיה נט, ב). הכפרה העיקרית היא חידוש הקשר והקרבה אל ה', ורק לאחר מכן מגיע תור התיקון בביעור הרע שבמעשה. לכן עיקר הכפרה נעשית בדם המחדש את

⁸ שער הכוונות, דרושי תפלת השחר, דרוש א' ודרוש ג'.

הקשר עם הקב"ה, ורק לאחר מכן מגיע תור החלב הממרק ומכלה את הרע שנעשה בחטא.

נשתנתה חטאת מכל הקרבנות בכך שדמה ניתן על קרנות המזבח, ואילו דמם של שאר הקרבנות ניתן על קיר המזבח. מדוע?

חטאת באה רק על חטאים בשגגה. השגגה נקראת 'חסרון ידיעה', אדם לא ידע ששבת היום, או שלא ידע שדבר זה אסור ולכן חטא. הגמרא אומרת (שבת ע, ע"א) שחייב החטאת הוא על עצם השגגה, על העובדה שלא ידע. האדם נתבע, היית צריך לדעת! איך יכולת לשכוח ששבת היום? או מדוע לא למדת?

החטא גורם לריחוק בין האדם לה' באותה בחינה בה חטא. מכיוון שהחסרון היה בדעת, גם הפגם הנגרם מהחטא הוא לאותה בחינה - הדעת. לא די שאדם לא ידע דבר עיקרי מהתורה, אלא שעתה נפסקה כעין מחיצה בין דעתו של האדם לבין הקב"ה. בדם החטאת אנו באים להסיר מחיצה זו ולחדש את הקשר עם הקב"ה באותה בחינה שנתרחקה, לכן אנו נותנים את הדם על הקרנות הנמצאות בראש המזבח ומייצגות את חלקי המוח. (בדרך כלל אנו מונים שלושה חלקים במוח - חכמה, בינה ודעת. אך לפעמים נמנים ארבעה חלקים, כשהדעת מחולקת גם היא לחלק ימני האחראי על החסד וחלק שמאלי האחראי על הגבורה. דוגמה לדבר היא פרשיות התפילין, ארבע פרשיות כנגד ארבעה חלקים למוח.)⁹

אשם - השלמת התיקון

בשונה מחטאת שבאה על כל העבירות שיש בהן כרת, קרבן אשם בא על עבירות מסוימות בלבד. מה מאפיין את העבירות עליהן מביאים אשם? הזוהר (ויקרא טו ע"ב) אומר כי אשם בא על עבירות שכבר תוקנו על ידי האדם. הדוגמא שמביא הזוהר היא אשם גזלות. אשם גזלות מובא על ידי אדם שגזל ונשבע לשקר כדי להכחיש את הגזלה, כשאדם זה חוזר בתשובה ומשיב את הגזלה בתוספת חומש, הוא מביא גם קרבן אשם כדי להשלים את תשובתו. השבת הגזלה מהווה תיקון לחטא והאשם בא כדי להמשיך את התיקון. נעבור על סוגי האשמות ונראה איפה התיקון שנעשה לפני כל אחד מהם.

אשם מעילות - מובא על ידי מי שמעל ונהנה מממון הקדש, הוא צריך לשלם להקדש את מה שנהנה בתוספת חומש ולהביא קרבן אשם. התשלום להקדש כבר מתחיל את התיקון והאשם בא להשלים.

אשם נזיר - מובא על ידי נזיר שנטמא במהלך נזירותו. הטומאה מקלקלת את הנזירות והנזיר צריך להתחיל את ימי נזירותו מחדש. לאחר שהנזיר נטהר הוא מביא קרבנות

⁹ אורות התשובה פרק ד', ה', ופרק י', י'. עץ חיים, שער יא', פרק ו'. שער הכוונות, דרושי אסרו חג, דרוש ג'.

למקדש ומתחיל את נזירותו מחדש ואז הוא מביא גם אשם. הפסוק מדייק כי האשם בא לאחר התחלת הנזירות החדשה: "וזהיר לה' את ימי נזרו, והביא כבש בן שנתו לאשם" (במדבר ו, יב). התחלת הנזירות מחדש היא תיקון לטומאה שקלקלה את הנזירות הקודמת.

אשם מצורע - מובא על ידי מצורע שנרפא מצרעתו. הרפואה מהצרעת מראה על כך שהחטא שגרם לצרעת תוקן.

אשם שפחה חרופה - מובא על ידי מי שבא על שפחה (או שפחה למחצה) שמיועדת לעבד עברי. הדין הוא שהשפחה לוקה והאיש מביא אשם לכפרה. האשם בא בתנאי שהשפחה לקתה, ובכך יש לראות מעין תיקון לחטא הזנות הזה. מדוע דוקא בזנות כזו יכולות המלקות להחשב כתיקון? הקשר בין השפחה לעבד לא נחשב לקשר בין איש ואשה רגילים, דבר הבא לידי ביטוי בכך שהילדים לא נחשבים כבניו של העבד. לכן הפגיעה בקשר זה פחותה מפגיעה בנערה מאורשה רגילה, וכדי לתקן את הפגיעה מספיק עונש מלקות שיחנך את השפחה לא לחזור על מעשה הזנות. כדי להשלים את כפרתו של הבעל, הוא נדרש להביא קרבן אשם לה'.

מנחה - איפה מסירות הנפש?

למדנו כי בקרבנות הבהמה הדם והחלב מבטאים את האהבה וההשתוקקות שלנו לה', ולאחר הקרבן מביאים נסכים הכוללים מנחה ויין, המבטאים את אהבת ה' אלינו ואת הברכה בה הוא מברך אותנו בעקבות הקרבן. אך ניתן להקריב קרבן מנחה, בו מביאים רק מנחה מבלי להקדים לה קרבן בהמה. כיצד ניתן להביא מנחה לבד מבלי להביא קודם קרבן? איך ה' יברך אותנו באהבה מבלי שאנחנו נקדים ונתעורר באהבה והשתוקקות אליו?

אך דוקא בקרבן מנחה הזכירה התורה את מסירות הנפש. "ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה'" (ויקרא ב א). כתב על כך רש"י "לא נאמר נפש בכל קרבנות נדבה אלא במנחה. מי דרכו להתנדב מנחה? עני. אמר הקב"ה מעלה אני עליו כאילו הקריב נפשו". העני חסך מפיתו כדי להקריב לה' מעט סולת ובכך הראה את מסירות נפשו ואהבתו הגדולה לה'. לאחר הקרבה זו מצד העני, מגיע מיד השפע מאת ה' בדמות הסולת הקרבה על המזבח.

הזוהר (ויקרא ט ע"ב) מוסיף על כך ואומר שרק מנחת סולת מיוחדת לעניים, אך שאר המנחות - מנחת מרחשת, מחבת או מאפה תנור, מתאימות גם לעשירים. מבאר הזוהר

שהאש האופה או מטגנת את המנחה קודם הבאתה לה' היא כנגד החלב והדם הקרבים בשאר הקרבנות. עולה מדבריו שהעבודה הרוחנית של הקרבן מתחילה כבר בשלב הכנת המנחה. האדם המכין את מנחתו באפיה או בטיגון צריך לדעת שהאש האופה את המנחה מבטאת את אש האהבה וההשתוקקות שלו לה'. לאחר מכן מקריבים את המנחה על המזבח כנגד ברכת ה' הבאה בעקבות הכנה זו.¹¹

קטורת ותורה

עבודת הקטורת דומה מאוד לעבודת הקרבנות, אלא שהיא עוסקת ברובד עליון יותר של המציאות ושל הקשר עם הקב"ה - רובד החכמה והתורה. כמו בקרבנות כך גם בקטורת אנו מביעים את אהבתנו והשתוקקותנו לה', אלא שבעבודה הנעשית במזבח החיצון אנו פונים לה' בתור המלווה אותנו ומברכנו בחיינו המעשיים, ואילו בקטורת אנו פונים לה' כנותן התורה והמלמדנו דעת. הברכה בה אנו מתברכים בעקבות עבודת הקרבנות היא הדגן, התירוש והיצהר, ואילו בעקבות הקטורת ה' משפיע לנו שפע של חכמה וחידושי תורה. השפע הרוחני של התורה הוא השורש לשפע הגשמי של הדגן, התירוש והיצהר. לכן לפני נסכי התמיד היו מקטירים את הקטורת, כדי שהשפע הרוחני הבא בעקבות הקטורת יהווה מקור לשפע הממשי הבא על ידי הנסכים.

על פי הסבר זה נקבל טעם נוסף לכך שלהקטרת הקטורת נבחרו דווקא כהנים חדשים, כאלה שמעולם לא הקטירו - "חדשים לקטורת בואו והפיסו". שכן בקהלת (א, ט) נאמר "אין כל חדש תחת השמש". רש"י שם מפרש שרק תחת השמש אין חדש, אך ההוגה בתורה מוצא בה תמיד חידושי טעמים, שכן התורה אינה תחת השמש כדברי הגמרא בשבת (ל ע"ב). נמצא שהחידוש שייך דוקא לתורה. מכיוון שהקטורת עוסקת בתורה נבחרו להקטרתה דווקא כהנים חדשים כדי להצביע על חידושי התורה שבאים בכל יום מהקטרת הקטורת.

גם מימד התיקון שיש בהקרבת הקרבנות נמצא בקטורת. גם בקטורת אנו לוקחים דברים המעורבים ברע ומבקשים מה' שיטהר אותם ויכלה את הסיגים שבהם. אלא שבעוד שבקרבנות מכפרים על חטאים מעשיים, בקטורת מכפרים על נושאים השייכים לדעת ודיבור כמאמר הגמרא (יומא מד ע"א) "תנא דבי ר' ישמעאל, על מה קטורת מכפרת על לשון הרע".

הקטורת עצרה את המגפה המוזכרת בפרשת קרח (במדבר יז, יב). האריז"ל מבאר כי אותם חלקים של טוב המעורבים בחטאים הם הנותנים כח וחיות למלאך המשחית לנגוף בעם, וכשאנו מעלים לה' את הקטורת ומכוונים להעלות אליו את כל חלקי הטוב שהיו מעורבים ברע, ניטל הכח מהמלאך המשחית, והמגפה נעצרת.

(עד כה דיברנו על הקטורת המוקטרת על מזבח הזהב. ביום הכיפורים כשמקטירים את הקטורת בקדש הקדשים, היא מכוונת למקום גבוה יותר, לשורש החכמה, שהוא עליון כל כך עד ששם מתגלים רחמיו האינסופיים של הקב"ה הבאים לידי ביטוי ב"ג מידות הרחמים. נעסוק בנושא זה לקמן בענין לחם הפנים).¹²

נרות המנורה - פנימיות התורה

בספר משלי (ח) ישנו נאום של התורה בו היא מספרת על כך שהיא קדמה לעולם - "בטרם הרים הטבעו, לפני גבעות חוללתי". ומה עשתה אז התורה? "ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום, משחקת לפניו בכל עת". ה' השתעשע בתורה עוד לפני בריאת העולם. מה היה אופייה של התורה באותו זמן? הרי לפני הבריאה לא שייך לדבר על שור וחמור התועים בדרך, ומצוה להשיבם. הרי עוד לא נבראו השור והחמור וגם לא האדם.

לכל מצוה מעשית או סיפור של תורה יש רוחניות העומדת בבסיסם והיא באה לידי ביטוי בעולמנו באותה מצוה או סיפור. לפני בריאת העולם היה רק אותו חלק רוחני של התורה, ובו השתעשע הקב"ה בכל יום. את אותו חלק רוחני של התורה חמדו המלאכים כשבא משה לקבל את התורה (שבת פח ע"ב).

גם כעת כשהתורה מונחת לפנינו בצורתה המעשית, הפנימיות הרוחנית שלה עדיין קיימת. אם בעקבות הקטורת ה' משפיע לנו שפע של תורה העוסקת בעולמנו כפי שהוא היום, אזי על ידי הטבת הנרות ה' משפיע לנו את החלק הרוחני של התורה. השמן מבטא את החכמה, וכשהכהן ממלא את נרות המנורה בשמן אזי כביכול גם ה' משפיע לחכמים שפע חדש של חכמה רוחנית.

גם בחלק הרוחני של התורה ישנם שני חלקים. החלק הראשון הוא עניינים רוחניים גרידא, שנשארו רוחניים ולא התגשמו לאיזושהי מצוה, והחלק השני הוא חכמה רוחנית שמלווה איזושהי מצוה מעשית. לכן את הטבת הנרות חילקו לשניים. הטבת חמש נרות כנגד התורה המופשטת לגמרי, והטבת שתי נרות שנעשתה בצמוד לקטורת כנגד הטעמים הרוחניים למצוות התורה המעשית שרמוזה בקטורת.¹³

12 שער הכוונות, דרושי תפלת השחר, דרוש ג'. שם, דרוש הקדיש.

13 פרדס רימונים, שער כג, בענין השמן. עץ חיים שער ט"ל, פרק ד' ופרק ט'.

לחם הפנים - מידות הרחמים

שנים עשר הלחמים שהיו על שולחן לחם הפנים הם כנגד שלוש עשרה מידות של רחמים. ואף על פי שהם רק שנים עשר, בכל פעם שמופיע המספר שלוש עשרה הוא מורכב משתים עשרה ועוד אחד שכולל את כולם. כך בשנים עשר השבטים ושבט לוי השלושה עשר, וכן בשנים עשר חודשים וחודש העיבור השלושה עשר.

אך מה עניינם של מידות הרחמים?

מידות הרחמים נתגלו למשה לאחר שהתפלל להצלת עם ישראל מעונש על חטא העגל. האם הקב"ה באמת רצה להשמיד את עם ישראל בעקבות חטא העגל?

המדרש (שמות רבה מב, ט) מדייק מהפסוקים שלא זה היה רצונו האמיתי של הקב"ה: "ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם" - וכי משה היה תופש בהקב"ה שהוא אומר: 'הניחה לי?' אלא למה הדבר דומה? למלך שכעס על בנו והכניסו לקיטון ומתחיל לבקש להכותו. והיה המלך מצעק מן הקיטון: הניחה לי שאכנו. והיה פדגוג עומד בחוץ. אמר הפדגוג: המלך ובנו לפניו בקיטון, למי הוא אומר 'הניחה לי?' אלא מפני שהמלך מבקש שאלך ואפייסנו על בנו, לך הוא מצעק 'הניחה לי!' כך אמר הקב"ה למשה: 'ועתה הניחה לי'. אמר משה: מפני שהקב"ה רוצה שאפייס על ישראל, לפיכך הוא אומר 'ועתה הניחה לי'. מיד התחיל לבקש עליהם רחמים, הוי: 'ויחל משה את פני ה' אלהיו'."

ה' רצה להשמיד את ישראל על חטאם, כי כך הגיע להם בדין, ואי אפשר להנהיג את העולם בלי להשתמש גם במידת הדין. אך בעומק העומקים הקב"ה כולו מלא רחמים, ולכן רמז הקב"ה למשה שאם יתפלל יוכל לעורר את מידות הרחמים ולבטל את הגזרה. נחدد את העניין הזה.

בשורש השורשים, באינסוף, ברצון הראשוני לברוא את העולם ישנם רק רחמים ורצון להיטיב. אך כדי לברוא את העולם נדרש לנהוג במידת הדין, לפי כללים, שכן זה אופייה של המציאות הגשמית. לכן בהנהגת העולם ה' נוהג גם במידת הדין. אך לפרקים ניתן לעורר את הרצון הפנימי של הרחמים הגמורים כך שגם בעולם הזה הקב"ה ינהג לפניו משורת הדין. שלוש עשרה מידות הרחמים שהתגלו בעקבות הסליחה על חטא העגל מבטאים את אותם רחמים עליונים שנמצאים בשורש השורשים של העולם.

בקטורת ובנרות דיברנו על התורה המעשית והרוחנית. בלחם הפנים אנו מגיעים לשורש של החכמה, הלא הוא אותו עומק אינסופי בו נמצאים מידות הרחמים.

גם השם של הלחם - 'לחם הפנים' נובע מאותו עניין. לחם הפנים נקרא כך על שם שהיו לו פנים מכמה צדדים (כמו קופסה שכל דופן נקראת פנים).

הפנים מבטאים את הרחמים. כשה' מיטיב לנו הוא כביכול פונה אלינו באהבה. כשבאות צרות על עם ישראל זה נקרא 'הסתר פנים'. 'ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא' (דברים לא, יח).

הפנים מכל צד של לחם הפנים מבטאים את המצב בו אין אפשרות של הסתרת הפנים, מכל צד ישנן פנים. ממש כמו י"ג מידות הרחמים המבטאים את שורש העולם בו ישנם רק רחמים. 14.

בתפילה להארת פנים לכלל עמו ישראל